

Розвиток компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти у процесі вивчення дисципліни «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти»

Наталія Волкова¹, Олег Лавніков²

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2025	Освіта/Педагогіка	378.147:378.091.2:005.96](043.3)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18593996>

Анотація. У статті обґрунтовано сутність компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти, розкрито її компонентно-структурний склад: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуально-діяльнісний, особистісно-рефлексивний компоненти, критерії розвиненості та показники. Обґрунтовано доцільність розвитку компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії під час вивчення освітнього компонента «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти». Розкрито мету, компетентності, що формуються, результати навчання, зміст зазначеної навчальної дисципліни. Показано доцільність послугування розмаїттям проблемних, діалогічно-дискусійних, проектних, ситуаційних, фасилітаційних, коучингових, тренінгових технологій, різноманітних активностей з метою розвитку у майбутніх докторів філософії з професійної освіти складників компетентності у здійсненні професійної взаємодії.

Ключові слова: взаємодія, професійна взаємодія, компетентність, розвиток, доктор філософії, технології навчання.

Development of professional interaction competence of future Doctors of Philosophy in professional education in the process of studying the discipline "Psychology of pedagogical activity of a higher education institution's lecturer"

Annotation. The article raises the urgent issue of improving the quality of the training of future Doctors of Philosophy for professional interaction in postgraduate studies. The essence of professional interaction competence of future Doctors of Philosophy in professional education as an integral personal formation is substantiated; the author's vision of the component-structural composition of the studied competence is presented including: motivational-value, cognitive, procedural-activity, and personal-reflective components, as well as development criteria and indicators. The set of communicative skills (procedural-technological criterion) is defined as a harmonious unity of the following groups of skills:

¹ доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1258-7251>

² доктор філософії з професійної освіти, докторант кафедри психології та педагогіки ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6752-5851>

professional-communicative, practical-activity, relational-regulatory, and subject-informational ones.

The feasibility of developing professional interaction competence of future Doctors of Philosophy during the study of the educational component "Psychology of pedagogical activity of a higher education institution's lecturer" is substantiated. The purpose, competences (integral, general, and special ones), learning outcomes, and content of the specified academic discipline are disclosed. The feasibility of using a variety of problem-based, dialogic-discussive, project-based, situational, facilitation, and coaching technologies is indicated in order to develop the components of professional interaction competence of future Doctors of Philosophy in professional education. Examples of the implementation of these learning technologies in seminars and practical classes are given. The feasibility of training technologies, whose implementation ensures the development of models of professional interaction, is emphasized.

The effectiveness of a number of activities is underlined including: writing essays and analytical reviews on course topics, modeling psychological and pedagogical situations, preparing reflective reports on one's own activities, preparing and defending mini-projects.

Keywords: interaction, professional interaction, competence, development, PhD, learning technologies.

Вступ

Нові реалії й виклики глобального світу, євроінтеграція вищої освіти України, трансформація освітнього середовища закладів вищої професійної освіти в умовах воєнного стану зумовлюють суттєві зміни у підходах до підготовки майбутніх докторів філософії з професійної освіти, які «мають бути здатні продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [1]. Зазначене корелює із цільовими орієнтирами професійної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, які презентовано у Законі України «Про вищу освіту», Національній рамці кваліфікації, Концепції розвитку педагогічної освіти, Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» [2] та інших, серед яких акцентовано на таких вимогах до сучасного викладача закладу вищої освіти: високий рівень професійної та особистісної культури, нестандартність мислення, здатність до імпровізації, готовність гнучко реагувати на мінливі умови й творчо вирішувати професійні педагогічні завдання; майстерність у налагодженні і підтримці контактів із співрозмовником, переконанні й відстоюванні власних поглядів; готовність до взаємодії із здобувачами, колегами, стейкхолдерами, досягнення взаєморозуміння в різних умовах обміну інформацією та ін. Зрозуміло, що у цих умовах підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти набуває особливого значення. Суголосні з поглядами О. Семеног, Л. Карташової, що лише «креативна і толерантна наукова молодь формуватиме майбутній науково-освітній простір, визначатиме інноваційні вектори розвитку й забезпечуватиме якість науково-педагогічних досліджень. Ідеться не лише про глибокі знання своєї галузі, а й про формування цілісної особистості, яка здатна до самостійного та відповідального виконання наукових завдань, з дотриманням правових та моральних норм, про уміння ефективно комунікувати, працювати з інформацією, дотримуватися високих етичних стандартів, активно інтегруватися в міжнародне наукове співтовариство» [3, с. 4]; формування компетентностей, необхідних для гідної взаємодії та конкурентоспроможності наших фахівців у світовій спільноті [4, с. 108]. З огляду на

зазначене актуалізується потреба у модернізації процесу професійної підготовки майбутніх докторів філософії з професійної освіти, акцентування уваги на розвитку в них компетентності у здійсненні професійної взаємодії.

Різні аспекти підготовки докторів філософії в галузі освіти досить активно обговорюються науковою спільнотою, зокрема: формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії (А. Бержанір [5]), формування мовної свідомості майбутніх докторів філософії з професійної освіти в процесі підготовки дисертаційного проекту (Н. Волкова, О. Лебідь, І. Олійник [6]); розвиток компетентності у здійсненні професійно-педагогічної комунікації докторів філософії з професійної освіти (Н. Волкова, О. Лебідь, О. Лавніков [7]); методичні особливості підготовки майбутніх докторів філософії в Україні (Л. Карташова [4]); педагогічні умови розвитку професійної компетентності майбутніх докторів філософії у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін (О. Семенов [8]); підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти до викладацької діяльності у закладах вищої освіти (О. Кривильова, О. Голік [9]); педагогічні умови формування трансверсальних компетентностей майбутніх докторів філософії у галузі Освіта/Педагогіка у процесі професійної підготовки (В. Юань, І. Ткаченко [10]); підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта»: історія становлення, унікальність і стратегії розвитку (В. Ушманова [11]) тощо.

Значну увагу питанням підготовки майбутніх докторів філософії приділяють зарубіжні дослідники (К. Хефлінгер (C. Heflinger), Б. Дойкос (B. Doykos) [16], Е. Жермен-Аламартін (E. Germain-Alamartine) [13], Х. Де Гранде (H. De Grande), К. Де Бойзер, (K. De Boyser), К. Вандевельде (K. Vandevelde) та Р. Ван Россем (R. Van Rossem) [14], А. Ашонібаре (A. Ashonibare) [15] та ін.), акцентуючи на необхідності набуття випускниками докторських програм професійних компетентностей, які б були актуальними для роботодавців і дозволили стати конкурентоспроможними на ринку праці.

Аналіз наукового доробку вчених дозволив констатувати, що попри значні напрацювання, проблема розвитку компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти не знайшла належного відображення в науковому просторі.

Незважаючи на численність досліджень, на наш погляд, подальшого вивчення потребує питання щодо розвитку компетентності у здійсненні професійно-педагогічної комунікації майбутніх докторів філософії з професійної освіти. Невизначеними залишаються питання змісту, методів, форм розвитку компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти у процесі вивчення дисципліни «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти».

Метою даної статті є теоретично обґрунтувати сутність, структурні компоненти компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти, а також представити практичний досвід її розвитку в межах вивчення дисципліни «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти»

Завдання статті:

- сформулювати авторське визначення поняття «компетентність у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти»;
- презентувати компонентно-структурний склад компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти;
- описати змістове наповнення освітнього компонента «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти»;
- розкрити досвід розвитку компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти у процесі вивчення дисципліни

«Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти» в Університеті імені Альфреда Нобеля.

Результати

Перш за все зазначимо, що компетентність у здійсненні професійної взаємодії розглядаємо як вид професійної компетентності, що відображає теоретичну і практичну готовність майбутнього викладача-науковця до здійснення взаємодії у професійній діяльності, потребує постійного розвитку, наповнення і подальшого вдосконалення у майбутній професійній діяльності. Вважаємо, що компетентність у здійсненні професійної взаємодії, яку набув та здатен продемонструвати здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти після завершення навчання за освітньо-науковою програмою зі спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями), виступає і складовою, і базовою характеристикою професійної компетентності залежно від функцій, яку реалізовує доктор філософії у конкретному виді професійної діяльності. Зазначена компетентність є не лише результатом навчання, а й процесом постійного оновлення й адаптації до динамічних умов науково-освітнього середовища.

Компетентність у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти розглядаємо як інтегральне особистісне утворення, яке забезпечує ефективність здійснення викладачем-науковцем професійної взаємодії в системі професійних відносин та позитивно відбиває систему цінностей та етичних стандартів професійної взаємодії, визначає цілеспрямовану діяльність аспірантів щодо їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як суб'єкта безпосередньої та опосередкованої взаємодії (своїх переваг і недоліків), здійснення експертизи власних дій і прийнятих рішень (саморефлексія та самокорекція), сформовану сукупність комунікативних умінь (професійно-комунікативних, практико-діяльнісних, відносино-регулятивних, предметно-інформаційних), розвинуті особистісні якості (соціальний інтелект, здатність до співробітництва, толерантність, бар'єропревентивність).

Сукупність комунікативних умінь (процесуально-технологічний критерій) представлена гармонійною єдністю таких груп умінь: професійно-комунікативні (бути відкритим до сприйняття, розуміння, пізнання «значущого іншого» за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації; аргументовано формулювати власну точку зору, бути готовим до її коригування; організовувати діалогове / полілогове спілкування з метою раціонального вирішення виникаючих виробничих проблем; грамотно використовувати професійно-мовний тезаурус; кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами комунікації; адаптувати стиль і стратегію комунікації залежно від контексту (лекція, наукова дискусія, індивідуальна консультація, міжнародне спілкування); операційно-діяльнісні (визначати проблему і розробляти програму її вирішення (мета, зміст, способи, результат), орієнтуючись на індивідуальний і загальний успіх; адекватно оцінювати власні можливості і потенції інших у професійній діяльності; об'єднувати, координувати спільні зусилля спільної діяльності і одночасно розподіляти повноваження з метою підвищення її ефективності; долати виникаючі проблеми – перешкоди за допомогою розробки альтернативних варіантів їх вирішення, здійснювати фасилітацію та модерацію процесів групової взаємодії; адекватно застосовувати прийоми рефлексивного і нерефлексивного слухання); перцептивно-регулятивні (встановлювати продуктивно-комфортні «суб'єкт-суб'єктні» ділові відносини в умовах конкурентності; позитивно сприймати «значущого іншого» на основі емпатії, толерантності, довіри, прагнення до співробітництва; адекватно діяти під час взаємодії з людьми, знаходити компроміси і шляхи вирішення конфліктних ситуацій у діловій сфері; відповідно обраної стратегії обирати доцільну тактику взаємодії); предметно-інформаційні (вільно оперувати професійно значущими фаховими та загально предметними знаннями; здійснювати пошук, обробку, передачу і

обмін професійно-значущої інформації для досягнення спільних цілей; співвідносити професійно-значущі цінності і норми зі змістом здійснюваної діяльності; презентувати дослідження онлайн, працювати з науковими базами, академічними мережами, дотримуватися етики цифрової комунікації).

Опанування майбутнім доктором філософії даним інтегральним особистісним утворенням забезпечить кваліфіковане виконання професійної діяльності. Структурні компоненти, критерії, показники розвиненості компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії наведено на рис.1.

Рис. 1. Структурні компоненти, критерії, показники розвиненості компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії

Зупинимося на досвіді підготовки майбутніх докторів філософії з професійної освіти (PhD) за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта» в Університеті імені Альфреда Нобеля. Одним із завдань, яке реалізується розробниками ОНП «Професійна освіта», є забезпечення розвитку компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії. Усвідомлюємо, що розвиток зазначеної компетентності в аспірантів відбувається під час вивчення кожного освітнього компонента освітньо-наукової програми. У даній статті акцентуємо увагу на обов'язковому освітньому компоненті «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти».

Метою даної дисципліни є набуття здобувачами наукового ступеня доктора філософії системи знань психології педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти, психологічної природи конфліктних протистоянь в освітньому процесі, опанування практичних навичок для вирішення конкретних психологічних ситуацій у процесі науково-дослідницької й викладацької діяльності.

Передбачено оволодіння здобувачами такими компетентностями: інтегральною (здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення), загальними (здатність генерувати нові ідеї на основі етичних міркувань (мотивів); здатність діяти на основі системного наукового світогляду, професійної етики, загального культурного кругозору; здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з представниками різних професійних спільнот і наукових галузей) та спеціальними (здатність реалізовувати науково-педагогічну діяльність та управління освітнім процесом у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї на основі сучасних наукових підходів; здатність реалізовувати результати наукової діяльності на засадах підприємництва; здатність здійснювати професійну підготовку майбутнього фахівця відповідно до сучасних вимог ринку праці та суспільних потреб).

У межах вивчення освітнього компонента «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти» здобувачі оволодівають такими результатами навчання, передбаченими освітньо-науковою програмою: критично оцінювати наукову інформацію з авторитетних джерел (наукові журнали, бази даних, монографії тощо) з питань методологічних засад, психологічних аспектів діяльності викладача закладу вищої освіти та доцільності їх реалізації в освітньому процесі закладу вищої освіти; демонструвати знання та розуміння передових концептуальних та методологічних підходів до психологічних аспектів діяльності викладача закладу вищої професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, психологічної природи конфліктних протистоянь в освітньому процесі; самостійно і творчо опрацьовувати теоретичний та практичний матеріал, презентувати інформацію відповідно до поставленої мети; планувати, організовувати та проводити оригінальні наукові дослідження, досягати наукових результатів, що створюють нові знання для розв'язання актуальних проблем; приймати обґрунтовані інноваційні рішення у сфері професійної освіти, організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, зокрема в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів; реалізовувати науково-педагогічну діяльність та управління освітнім процесом у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти з урахуванням психологічних особливостей діяльності студентів і викладачів, вибору оптимального способу поведінки та діяльності здобувача на основі його психологічних властивостей та психологічного впливу на особистість в межах професійного спрямування; прогнозувати результати впливу власного дослідження на покращення його якості освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти; формулювати думку логічно, доступно, дискутувати з ефективно з представниками різних професійних спільнот і наукових галузей, обстоювати власну позицію щодо концептуальних та методологічних засад психології педагогічної діяльності викладача, психологічної компетентності викладача закладу вищої освіти, психологічних механізмів підвищення ефективності організації освітнього процесу у закладі вищої освіти; публічно представляти результати досліджень та критичний аналіз наукових ідей щодо психологічних аспектів організації освітнього процесу з дотриманням етики наукового спілкування; демонструвати

навички міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, дотримуючись принципів наукової етики; визначати свої професійні можливості, планувати та вирішувати завдання власного професійного й особистісного розвитку, стратегій дослідницького самовдосконалення; самостійно організовувати та здійснювати освітній процес у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, діючи на основі системного наукового світогляду, професійної етики, загального культурного кругозору; об'єктивно і відповідально ставитися до самостійно отриманих наукових результатів, демонструючи академічну і професійну доброчесність.

Зміст дисципліни (як і будь-якого освітнього компонента ОНП) вибудовується з урахуванням завдань майбутньої професійної діяльності та актуальних освітніх потреб аспірантів. Його проектування орієнтоване на результати, які можуть бути реалізовані у професійній (викладацькій та науковій) і особистій практиці. Викладачі конструюють дисципліну як сферу діяльності здобувача, забезпечуючи поступовий перехід від навчальної до квазіпрофесійної й професійної діяльності (контекстний підхід А. Вербицького). Такий підхід дозволяє засвоювати знання у професійному контексті та формувати у майбутніх докторів філософії ціннісне ставлення до знань, здатність виявляти особистісні професійні смисли й визначати стратегії власної діяльності.

Програма навчальної дисципліни «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти» включає три модулі: «Психологія розвитку суб'єктів освітнього процесу у закладі вищої освіти», «Психологія суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та студентів в освітньому процесі закладу вищої освіти» та «Психологічні проблеми розвитку закладу вищої освіти як соціальної організації».

У рамках першого модуля передбачено вивчення таких тем: «Психологічна компетентність викладача закладу вищої освіти. Психологічні складові педагогічної діяльності», «Психологічні особливості особистості здобувача вищої освіти», «Професійне становлення особистості студента як майбутнього фахівця з вищою освітою», «Студентська група як складова університетського середовища». Другий модуль включає розгляд таких тем: «Психологія міжособистісної взаємодії викладача зі студентами», «Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення». Третій – спрямовано на вивчення тем «Педагогічна майстерність викладача як організатора освітнього процесу у закладі вищої освіти», «Психологічні основи організації освітньої діяльності».

Щодо засобів формування компетентності майбутніх докторів філософії у здійсненні професійної взаємодії, то найбільш поширеними виявилися такі форми навчання: лекція-бесіда, лекція-дискусія, проблемна лекція, лекція з аналізом конкретної ситуації, семінари-дискусії, «мозкові атаки», робота в малих групах, обмін досвідом, обговорення окремих випадків тощо. Завдяки цим форматам організації освітнього процесу аспіранти здобували практику у формулюванні та перевірці гіпотез, прийнятті аргументованих професійних рішень, наданні взаємопідтримки, а також у спільній розробці та реалізації наукових чи інноваційних проєктів. Як провідні застосовувалися проблемні, контекстні, діалогічно-дискусійні, проєктні, ситуаційні та фасилітаційні методи («World Cafe», «Open Space», метод сфокусованої бесіди «ОРІП», метод консенсусу), а також коучингові підходи (модель GROW, «ОРІП», «ПРАВДА», «Стратегія Уолта Діснея», «Піраміда Роберта Ділтса»). Окрім цього, активно використовувалися методи колаборативного навчання («Акваріум», «Гарячий стілець», «Навчання в команді», «Письмовий круглий стіл», «Займи позицію», «Метод 635», «Шість капелюхів мислення») та сучасні інформаційно-комунікаційні технології й цифрові інструменти. У процесі проведення семінарсько-практичних занять ми активно застосовували зазначені вище технології.

Так, під час семінару «Психологічна компетентність викладача ЗВО» ефективними виявилися методи «Займи позицію» та «Гарячий стілець», що сприяли розвитку групи

професійно-комунікативних умінь. зокрема здатності аргументовано формулювати власну позицію, вести діалог і полілог, гнучко адаптувати стиль спілкування до різних контекстів (дискусія, консультація, міжнародна взаємодія).

На семінарі «Професійне становлення особистості студента як майбутнього фахівця» послуговувалися методами проектного навчання та технологіями «Письмовий круглий стіл», «Метод 635», а також «World Café». Використання зазначених технологій стимулювало розвиток соціального інтелекту, операційно-діяльнісних умінь, зокрема здатності визначати проблему, відшукувати рішення, координувати групову роботу, здійснювати фасилітацію та модерацію процесів взаємодії.

Особливо результативним став семінар «Труднощі та бар'єри в професійно-педагогічному спілкуванні», під час якого було реалізовано технології ситуаційного аналізу, «Акваріум», коучингову техніку (модель GROW). Це дозволило аспірантам моделювати типові комунікативні бар'єри та відпрацьовувати стратегії їх подолання у навчальній аудиторії, що сприяло розвитку перцептивно-регулятивних умінь, емпатії, толерантності, бар'єропревентивності, вмінню знаходити компроміси й оптимальні тактики у вирішенні конфліктних ситуацій.

У межах семінару «Синдром емоційного вигорання викладача» застосовувалася коучингова техніка («Стратегія Уолта Діснея»), що допомогло сформувати індивідуальні програми профілактики й подолання емоційного вигорання. Під час проведення семінару «Психолого-педагогічні засоби активізації пізнавальної діяльності студентів» результативними стали методи «Шість капелюхів мислення» та «Мозковий штурм», які сприяли пошуку ефективних прийомів стимулювання навчальної активності.

Не можемо оминати той факт, що розвиток предметно-інформаційних умінь аспірантів відбувався завдяки інтеграції цифрових інструментів та інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес (робота з науковими базами, академічними мережами, онлайн-презентації), що забезпечувало розвиток здатності аспірантів працювати з професійно значущою інформацією, здійснювати її обробку та обмін, дотримуючись академічних і цифрових етичних стандартів. Як було вже зазначено нами у публікації [6], «особлива увага під час застосування цифрових інструментів приділялася дотриманню принципів академічної доброчесності – забезпеченню оригінальності тексту, відповідальному цитуванню джерел, самостійному опрацюванню матеріалів, – а також етичному використанню можливостей штучного інтелекту як допоміжного інструменту, а не основного джерела наукового змісту».

Суттєве значення у формуванні компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти мають тренінгові технології, що орієнтують аспірантів не лише на пошук новизни, а насамперед – на досягнення професійної майстерності. Вони забезпечують відпрацювання моделей професійної взаємодії, розвиток умінь ефективного слухання, саморегуляції, конструктивної поведінки у конфліктних ситуаціях. У межах семінарсько-практичних занять послуговувалися елементами тренінгу міжкультурного спілкування (розширення можливостей міжособистісного контакту), тренінгу командної взаємодії (робота над мікропроектами з презентацією результатів, формування навичок співпраці, планування, взаємоконтролю), а також тренінгу емоційної саморегуляції (здатність керувати власною поведінкою в умовах стресу чи професійних труднощів).

Під час вивчення дисципліни ефективними виявились такі активності:

- написання есе та аналітичних оглядів з тем курсу «Психологічна компетентність викладача закладу вищої освіти», «Психологічні особливості особистості здобувача вищої освіти», «Психологія міжособистісної взаємодії викладача зі студентами», «Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення», використовуючи термінологію педагогічної психології;

- моделювання психолого-педагогічних ситуацій і підготовка рефлексивних звітів про власну діяльність із використанням професійної мови;
- створення терміносистеми дисципліни у форматі мап понять;
- взаємне рецензування аналітичних робіт здобувачів;
- організація дискусій та дебатів за темами курсу («Компетентнісний, студентоцентрований та цифровий підходи – вектори освітньої діяльності закладу вищої освіти, роль викладача в їх забезпеченні», «Психологічний аналіз протиріч і конфліктів у педагогічній взаємодії, шляхи їх запобігання та вирішення», «Психологічні механізми формування особистісних якостей здобувачів») для розвитку складників досліджуваної компетентності;
- підготовка та захист мініпроєкту (розробити психологічний портрет ідеального викладача ЗВО (з описом рис, поведінкових моделей, цінностей, soft skills); розробити тест-анкету для самодіагностики психологічної компетентності викладача ЗВО, здійснити апробацію серед колег/студентів (за можливості); скласти рекомендації для викладача ЗВО щодо сприяння професійному становленню здобувачів освіти; розробити рекомендації для створення системи психологічної підтримки у закладі вищої освіти; розробити алгоритм супроводу студента, що має академічні та психологічні труднощі, у власній освітній практиці; розробити пам'ятку для викладача «Як подолати внутрішньоособистісні конфлікти без шкоди для здоров'я» та ін.).

Результативність таких занять виявлялася у здатності аспірантів брати активну участь у дискусіях, аргументувати власні думки, демонструвати лідерські якості й уміння працювати в команді дослідників. Письмові роботи (есе, кейси, дослідницькі завдання) водночас дозволяли оцінити рівень володіння академічною мовою та культуру наукової комунікації.

Висновки

Отже, розвиток компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії з професійної освіти є складним і багатовекторним процесом. Нами визначено значний потенціал освітнього компонента «Психологія педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти» для розвитку досліджуваної компетентності. Показано доцільність впровадження проблемних, діалогічно-дискусійних, проєктних, ситуаційних, фасилітаційних, коучингових, тренінгових технологій, різноманітних активностей з метою розвитку у майбутніх докторів філософії з професійної освіти складників компетентності у здійсненні професійної взаємодії.

Подальші дослідження варто спрямувати на визначення можливостей інших освітніх компонентів освітньо-наукової програми «Професійна освіта» щодо розвитку компетентності у здійсненні професійної взаємодії майбутніх докторів філософії.

Список використаних джерел

1. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) від 26.06.2024 р. № 924. <https://mon.gov.ua/npa/prozatverdzhennia-standartu-vyshchoi-osvity-zi-spetsialnosti-015-profesiina-osvita-za-spetsializatsiiamy-dlia-trethoho-osvitnonaukovoho-rivnia-vyshchoi-osvity>
2. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 № 610. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart>

- rt%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf
3. Інновації у професійній підготовці майбутніх докторів філософії: навчальний посібник / М.П. Вовк, О.М. Семенов. Київ, 2025. 323 с. [Електронний ресурс]. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746574/>
 4. Карташова Л.А. Методичні особливості підготовки майбутніх докторів філософії в Україні. Інноваційна педагогіка. 2024. №76. С. 108-112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.22>
 5. Бержанір А.Л. Формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії як передумови їхньої інноваційної діяльності. Соціальна робота та соціальна освіта. 2022. № 1(8). С. 215-222. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2022_1/25.pdf
 6. Волкова Н.П., Лебідь О.В., Олійник І.В. Формування мовної свідомості майбутніх докторів філософії з професійної освіти в процесі підготовки дисертаційного проекту. Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2025. № 7(47). С. 1591-1608. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-1591-1608](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-1591-1608)
 7. Волкова Н.П., Лебідь О.В., Лавніков О.А. Розвиток компетентності у здійсненні професійно-педагогічної комунікації докторів філософії з професійної освіти: концептуальні підходи, зміст, технологічний інструментарій. Journal of Pedagogy and Psychology: Серія Педагогіка і психологія. Педагогічні науки, 2025. Вип. 1(29). С. 108-119. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2196-2025-1-29-10>
 8. Семенов О. Педагогічні умови розвитку професійної компетентності майбутніх докторів філософії у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття». 2025. №1(11), С. 48-64. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(11\).2025.0003](https://doi.org/10.35387/ucj.1(11).2025.0003)
 9. Кривильова О.А., Голік О.Б. Підготовка майбутніх докторів філософії з професійної освіти до викладацької діяльності у закладах вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2023. № 87. С. 143-147. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.25>
 10. Юань В., Ткаченко І. Педагогічні умови формування трансверсальних компетентностей майбутніх докторів філософії у галузі Освіта/Педагогіка у процесі професійної підготовки: методика виявлення. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки. 2023. Вип. 2 (52). С. 164-170. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2023-2-52-164-170>
 11. Ушманова В. Підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «Професійна освіта»: історія становлення, унікальність і стратегії розвитку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 8 (112). С. 221-231. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.08/221-231>
 12. Heflinger C.A., Doynos B. Paving the pathway: exploring student perceptions of professional development preparation in doctoral education. Innovative Higher Education, 2016. Vol. 41. №. 4, pp. 343-358. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10755-016-9356-9>
 13. Germain-Alamartine E. Doctoral education and employment in the regions: the case of Catalonia. Regional Studies, Regional Science. 2019. Vol. 6. № 1, pp. 299-318, DOI: <https://doi.org/10.1080/21681376.2019.1584049>
 14. De Grande H., De Boyser K., Vandeveld K., Van Rossem R. The skills mismatch: what doctoral candidates and employers consider important?. ECOOM, 2011. Vol. 4. pp. 1-4. Available at: <https://biblio.ugent.be/publication/2065710>

15. Ashonibare A.A. Doctoral education in Europe: models and propositions for transversal skill training. *Studies in Graduate and PostDoctoral Education*. 2023, Vol. 14 № 2, pp. 164-170. DOI: <https://doi.org/10.1108/SGPE-03-2022-0028>